

2. Мердок А. Дикая роза. Алое и Зеленое. К. : БМП «Борисфен», 1995. 512 с.
3. Мердок А. Отсеченная голова. Единорог. Минск : Арт-Дизайн, 1995. 458 с.
4. Саруханян А. П., Айрис Мердок. Английская литература. 1945–1980. М., 1987. С. 302–317.
5. Чамеев А. Философский роман Айрис Мердок «Алое и зеленое». Национальная специфика произведений зарубежной литературы XIX–XX веков. Иваново, 1985. С. 131–142.
6. Murdoch I. A House of Theory. Partisan Review. Winter 1959, vol. XXVI. № 1. P. 17–31.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-13>

THE SPECIFICS OF MODELING FICTIONAL CONSCIOUSNESS OF A CHARACTER IN MYROSLAV IRCHAN'S PLAY "RADIUM"

СПЕЦИФІКА МОДЕЛЮВАННЯ ФІКЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕРСОНАЖА У П'ЄСІ МИРОСЛАВА ІРЧАНА «РАДІЙ»

Atamanchuk V. P.

*Doctor of Philological Sciences, Associate
Professor,
Leading Researcher at the Department of
Information and Didactic Modeling
National Center
"The Junior Academy of Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

Атаманчук В. П.

*доктор філологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу інформаційно-дидактичного
моделювання
Національний центр
«Мала академія наук України»,
м. Київ, Україна*

У п'єсі Мирослава Ірчана «Радій» (1928) простежуються ознаки соціально-політичної драми: конфлікт твору торкається важливих аспектів життя дійових осіб; протистояння дійових осіб має різне світоглядне підґрунтя (захист інтересів робітників та бізнесменів); розвиток дії спрямований на виявлення прихованих причин незадовільного становища робітників та утвердження справедливості. Ідея справедливості у творі має ідеологічні нашарування.

Конфлікт у драмі розгортається у соціальній та особистісній площині. У соціальній площині здійснюється протиборство бідних

і багатих; в особистісній – відбувається протистояння егоїзму та гуманності. С. Хороб стверджує: «Бо навіть при очевидній на початку п'єси «Радій» розстановці непримиренних сил, конфлікт її з розвитком сюжету переходить у площину внутрішньо-психологічну» [2, с. 96].

У драмі «Радій» драматург порушує проблему цінності людського життя. Він відображає психологію бізнесменів, для яких значимість життя стає відносною, натомість матеріальне збагачення абсолютизується. Водночас Мирослав Ірчан художньо досліджує зародження протестантської свідомості тоді, коли гноблення стає особливо цинічним. Драматург насамперед підкреслює залежне становище робітників, яке обумовлюється психологічною несвободою і страхом. Стан внутрішньої залежності робітників створює передумови для маніпуляцій ними та сприяє формуванню негармонійних соціальних відносин. Проте факт смертельної недуги робітників змінює їхнє самоусвідомлення.

Оскільки важливим аспектом художньої концепції твору є зображення перетворень у свідомості робітників, які переходять від пасивного до активного стану, то важливого значення у драмі набуває процес самоусвідомлення дійових осіб. Джон Фрейзер відображає універсальні трансформаційні процеси у свідомості робітничої маси. Він усвідомлює нагальні потреби соціальних змін і захисту своїх позицій, які дуже гостро постають в екстремальних ситуаціях знецінення людського життя і праці.

Масові сцени, які демонструють зміни у свідомості робітників, відображені за допомогою полілогів, у яких істотну роль відіграють ідеологічні нашарування. Використання «уривчастого телеграфного стилю» [1, с. 18] у полілогах підкреслює експресіоністичну загостреність ситуації та реакцій робітників, що викликані їхньою екзальтацією від перемоги та новими можливостями.

Особливості відображення свідомості дійових осіб у драмі «Радій» обумовлюються критичною ситуацією, причини якої до певного моменту залишаються незрозумілими для усіх персонажів твору, що спонукає героїв до пошуків правди (Геррісон намагається з'ясувати) та виявлення їхніх реакцій на загрозливі обставини (невдоволення бізнесменів через незручності для їхнього бізнесу; страх робітників за їхнє життя).

Тиск обставин призводить до формування нового рівня самоусвідомлення робітників, які роблять спроби захистити себе; та протидії бізнесменів, що прагнуть утримати ситуацію незмінною. Перехід дійових осіб на наступний рівень свідомості обумовлюється

з'ясуванням правди про використання радіо на фабриці. Драматург відображає розширення свідомості Фрейзера, який бере на себе роль борця за справедливість та виразника й захисника інтересів робітників; коливання Геррісона, що визначають його внутрішню слабкість; остаточно моральну деградацію бізнесменів.

Письменник програмує свідомість дійових осіб ідеями комунізму та капіталізму, що призводить до певної схематичності у відтворенні конфронтації їхніх носіїв. Викриття антигуманності капіталістичної системи супроводжується ідеалізацією борців за рівноправність, що остаточно закріплює зовнішній план зображення. Значною мірою запрограмовані дії персонажів твору стають вираженням сформованої свідомості дійових осіб, що у найбільш переламні моменти набувають остаточно утвердження. Натомість свідомість Геррісона відображається через його власні самохарактеристики і самооцінки, що стають результатом його саморефлексії внаслідок дій героя вчинених під впливом зовнішніх маніпуляцій.

Рівень свідомості дійових осіб та її внутрішня наповненість у драмі «Радій» Мирослава Ірчана реконструюється на основі зовнішньо мотивованих дій персонажів, їхніх ролей та позицій у розгортанні драматичного конфлікту.

Література:

1. Стайн Дж. Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці: у 3 кн.: пер. з англ. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. Кн. 3: Експресіонізм та епічний театр. 288 с.
2. Хороб С. Драматургія Мирослава Ірчана і Ярослава Галана: жанрово-стильові доміанти 20–30-х років ХХ ст. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Івано-Франківськ, 2009. № 2(6). С. 93–104.